

บทที่ 2

เอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษาเรื่องความปลอดภัยในชีวิต
2. วิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Self – Directed Instruction)
3. วิธีสอนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Instruction)
4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. หลักสูตรกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษาเรื่องความปลอดภัยในชีวิต

การดำเนินชีวิตในปัจจุบันมีความยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย บุคคลจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิต เพื่อให้รู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงและปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และโลก วิชาสุขศึกษาเป็นวิชาที่สำคัญเพราะเป็นพื้นฐานการพัฒนามนุษย์ให้มีลักษณะดังกล่าว เป็นกลุ่มวิชาหนึ่งใน 8 กลุ่มของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกลุ่มวิชาที่มีความหมายและมีความสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนโดยตรง เพราะครอบคลุมสุขภาพที่เป็นพื้นฐานจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา เป็นผลการเรียนรู้หรือข้อกำหนดด้านคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรครบ 12 ปี

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษาเป็นผลการเรียนรู้หรือข้อกำหนดด้านคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ของผู้เรียนภายหลังการเรียนรู้ตามหลักสูตรเป็นช่วงชั้น โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น คือ ช่วงชั้น ป. 1-3 ป. 4-6 ม. 1-3 และ ม. 4-6

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กรมวิชาการ (2544 : 6) ได้จัดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา มีดังนี้

สาระที่ 1 : การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์

มาตรฐาน พ 1.1 : เข้าใจธรรมชาติเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์

สาระที่ 2 : ชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน พ 2.1 : เข้าใจและเห็นคุณค่าของชีวิต ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต

สาระที่ 3 : การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล

มาตรฐาน พ 3.1 : เข้าใจ มีทักษะในการเคลื่อนไหวกิจกรรมทางกาย การเล่นเกมและ กีฬา

มาตรฐาน พ 3.2 : รักการออกกำลังกาย การเล่นเกมและการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎกติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณ ในการแข่งขันและชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา

สาระที่ 4 : การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค

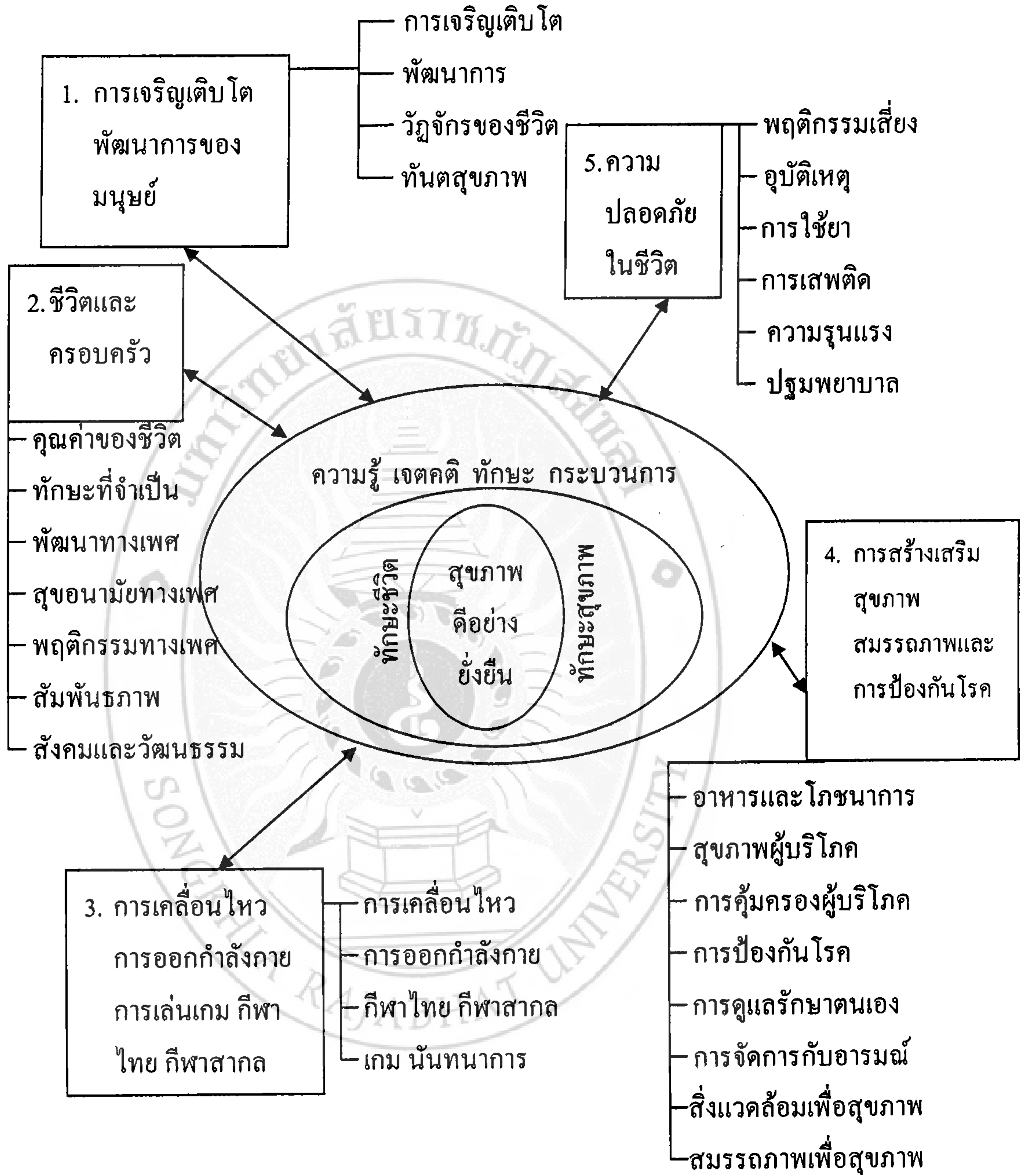
มาตรฐาน พ 4.1 : เห็นคุณค่า และมีทักษะในการเสริมสุขภาพ การดำรงชีวิต การป้องกันโรค และการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ

สาระที่ 5 : ความปลอดภัยในชีวิต

มาตรฐาน พ 5.1 : ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรง

จากสาระที่ 5 เรื่องความปลอดภัยในชีวิต มาตรฐาน พ 5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรง ผู้วิจัยเห็นความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนต้องรู้ลึกมากกว่าเรื่องอื่น ๆ จึงศึกษาผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา ทั้ง 5 สาระ ดังภาพต่อไปนี้

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

ภาพประกอบที่ 3 แสดงผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สาระที่ 5 เรื่องความปลอดภัยในชีวิต สามารถแยกรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 4 แสดงผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สาระที่ 5 เรื่องความปลอดภัยในชีวิต

จากสาระการเรียนรู้ดังกล่าว ต้องนำมาวิเคราะห์มาตรฐานช่วงชั้นให้เป็นผลการเรียนรู้ของแต่ละชั้นปี กรมวิชาการ (2544 : 132) ได้แจกแจงไว้ในตารางวิเคราะห์ ดังนี้

สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต (มัธยมศึกษาปีที่ 2) มาตรฐาน พ 5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้จ่าย สารเสพติด และความรุนแรง

ตาราง 1 แสดงการวิเคราะห์มาตรฐานช่วงชั้นให้เป็นผลการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ผลการเรียนที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปี	
		ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	
		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
1. วิเคราะห์ปัจจัยและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ความปลอดภัย และปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักของความปลอดภัย	1.1 ปัจจัยและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ความปลอดภัย และการปฏิบัติตามหลักความปลอดภัย	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์ปัจจัยและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพและความปลอดภัย - เห็นคุณค่าของการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี - ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบจากอุบัติเหตุ สารเสพติด (ภาวะสมองติดยา) ความรุนแรงในวัยรุ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่เสี่ยงและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพและความปลอดภัยเกี่ยวกับ <ul style="list-style-type: none"> ● การใช้จ่าย ● สารเสพติด ● สวัสดิภาพในการเดินทาง ● ภัยที่ไม่คาดคิดที่ไม่ใช้อุบัติเหตุ ● อุบัติเหตุนอกบ้าน ความรุนแรงทั้งกายและจิตใจ - คุณค่าของการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีปัญหาและผลกระทบจาก <ul style="list-style-type: none"> ● อุบัติเหตุ ● การใช้สารเสพติด ● การใช้ความรุนแรง

ตาราง 1 (ต่อ)

มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ผลการเรียนที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปี	
		ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	
		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
	1.2 ปัญหาความ รุนแรงในวัยรุ่น และแนวทาง การป้องกัน - ความหมาย และประเภทของ ความรุนแรง - ปัญหาความ รุนแรงในวัยรุ่น - การแก้ปัญหา โดยไม่ใช้ความ รุนแรง	<ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติตามหลักของ ความปลอดภัย - ปฏิบัติในการแก้ปัญหา ความขัดแย้งโดยไม่ใช้ ความรุนแรงในกลุ่ม เพื่อน - มีทักษะการสื่อสารเพื่อ ป้องกันปัญหาความ รุนแรง 	<ul style="list-style-type: none"> ● ภัยที่ไม่คาดคิด - หลักของความปลอดภัย - ความขัดแย้งและ การทะเลาะวิวาทใน กลุ่มเพื่อน - แนวทางการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งอย่าง สร้างสรรค์ - การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์
2. เข้าใจและเห็น คุณค่าของ กระบวนการ สร้างเสริมความ ปลอดภัยให้ ตนเอง ครอบครัว และ ชุมชน	2.1 กระบวนการ สร้างเสริม ความปลอดภัย ให้ตนเองให้ ตนเอง ครอบครัว และชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - เห็นคุณค่าของ กระบวนการสร้างเสริม ความปลอดภัยให้ ชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณค่าของกระบวนการ สร้างเสริมความปลอดภัย ให้ชุมชน

ตาราง 1 (ต่อ)

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปี	
		ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	
		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
3. ใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการป้องกัน และหลีกเลี่ยง ต่อสุขภาพ	3.1 กลวิธีต่าง ๆ ในการป้องกัน และหลีกเลี่ยง ปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ	- ใช้กลวิธีในการป้องกัน และหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง ต่อสุขภาพ - รู้และเข้าใจการป้องกัน ภัยจากสื่อต่าง ๆ	- กลวิธีในการป้องกัน และหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ ● กระบวนการคิด ● ทักษะ ● การคาดคะเน ● การต่อรอง ● การปฏิเสธ - สื่อที่อาจนำไปสู่ความ ไม่ปลอดภัยในชีวิต ● สื่อโฆษณา / สิ่งพิมพ์ สื่อInternet ฯลฯ
4. สามารถ ตัดสินใจและ แก้ปัญหาเมื่อ เผชิญอันตราย และสถานการณ์ ที่คับขัน	4.1 การวิเคราะห์ สถานการณ์ที่เป็นอันตราย ต่อชีวิตและความปลอดภัย 4.2 การสื่อสารเพื่อ ขอความช่วยเหลือ - แหล่งให้ คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ - ภัยที่ไม่ คาดคิดจากสื่อต่าง ๆ 4.3 การตัดสินใจ เมื่อเผชิญกับ ภัยอันตราย และสถานการณ์ ที่คับขัน	- วิเคราะห์และเลือกรับ สื่อได้เหมาะสม - รู้เข้าใจแนวทางปฏิบัติ เพื่อป้องกันตนเองจาก ภัยที่เกิดจากสื่อ - รู้แหล่งขอความช่วยเหลือ และให้ คำปรึกษาเมื่ออยู่ใน สถานที่ไม่ปลอดภัย	- สื่อที่อาจนำไปสู่ความ ไม่ปลอดภัยในชีวิต ● สื่อโฆษณา / สิ่งพิมพ์ สื่อInternet ฯลฯ - แนวทางปฏิบัติตามเพื่อ ป้องกันตนเองจากภัยที่ เกิดจากสื่อต่าง ๆ - แหล่งขอความช่วยเหลือ และให้คำปรึกษา

2. วิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Self - Directed Instruction)

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นจุดหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเรียนแบบใช้ปัญญาเป็นหลัก ซึ่งเป็นทักษะที่ควรพัฒนาให้กับผู้เรียนในยุคเทคโนโลยีและสารสนเทศ เพื่อทันต่อความเจริญก้าวหน้าของศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเรียนรู้จากโรงเรียนหรือสถานศึกษามีอาจศึกษาและเรียนรู้ได้หมด การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเป็นทักษะการเรียนรู้ที่มีความสำคัญในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต Woods อ้างถึงใน อารมณ์ แสงรัศมี (2543 :36)

2.1 ความหมายของวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Self-Directed Instruction)

วิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หมายถึง การสอนโดยให้ผู้เรียนต้องสร้างพฤติกรรมในการเป็นนักแสวงหาใฝ่หาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง จากวิทยานิพนธ์หลายเล่มที่นักศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไว้ ดังนี้

ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์ (2531 : 2) กล่าวว่า การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหาองค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การหาความจำเป็นของการเรียนรู้ของตนเอง (Learning need) การตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ (Learning goals) การแสวงหาความรู้ทั้งที่เป็นวัตถุและเป็นคน (Learning resource) การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน (Learning strategies) และการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง (Learning evaluation) โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538 : 4) กล่าวว่า การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง โดยอาศัยความช่วยเหลือหรือไม่ก็ได้ ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะ เจาะจง แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและประเมินผลการเรียนรู้นั้น ๆ

โนวเลส (Knowles 1975 : 18) กล่าวว่า การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลคิดริเริ่มเรียนด้วยตนเองในการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ตนเอง กำหนดเป้าหมาย การระบุแหล่งบุคคลและแหล่งการเรียนรู้ การเลือกใช้กลยุทธ์วิธีการเรียนอย่างเหมาะสม และประเมินผลการเรียน โดยอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้

บรูคฟีลด์ (Brookfield 1984 : 57 - 71) กล่าวถึง การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองสรุปว่า หมายถึง การที่ผู้เรียนตั้งใจแสวงหาความรู้โดยกำหนดเป้าหมายการเรียนที่ชัดเจน ควบคุมกิจกรรมการเรียนของตนเองในด้านเนื้อหาและวิธีการ มีการปรึกษาบุคคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น การกำหนด และใช้หนังสือประกอบการเรียนหรือบทความต่าง ๆ รวมทั้งเลือกวิธีการประเมินผลการเรียน

จากความหมายของการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สรุปได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่บุคคลริเริ่มศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยกำหนดเป้าหมาย การระบุแหล่งเรียนรู้ การเลือกใช้กลวิธีในการเรียนอย่างเหมาะสมและประเมินผลการเรียน โดยอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้

2.2 ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองที่ผ่านมาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผู้ใหญ่ แต่สำหรับในสังคมปัจจุบันแล้วเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับจากนักศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน เพราะผู้เรียนมีความใฝ่รู้และพยายามเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ตนสนใจ หรือผู้เรียนมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่เรียนตามการชี้นำของผู้อื่น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมีความสำคัญ ดังนี้

โนวเลส (Knowles, 1975 : 15) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองว่า การเรียนที่แสวงหาความรู้ในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จะมีแรงจูงใจในการเรียนและเรียนอย่างมีจุดประสงค์ ทำให้สามารถเรียนได้ดีกว่า จดจำสิ่งที่เรียนได้นานกว่าและนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ดีกว่าผู้ที่คอยรับความรู้จากผู้สอนเพียงอย่างเดียวและการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการอยู่รอดของมนุษย์ในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่เสมอ เพราะเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

ลาริสซี (Larisey, 1994 : 9 - 10) กล่าวถึงการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่มีใครตระหนัก เพราะครูไม่เคยนำเสนอการเรียนรู้อะไรในลักษณะนี้ในชั้นเรียน แต่ในอนาคตผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองเพิ่มขึ้นมากกว่าในอดีต จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกหัดที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้อธิบายรูปแบบการเรียนรู้ของตนเองและประเมินความพร้อมของตนเอง เพื่อเตรียมไปสู่ความรับผิดชอบในการเรียนรู้มากขึ้น

เมคเกอร์ และนีลสัน (Maker and Neison, 1995 : 11 - 12) กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า การที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของตนจะทำให้เรียนรู้ได้ดีขึ้นและการที่ผู้เรียนในเนื้อหาที่ตนเองเลือกเองจะมีแรงจูงใจมากขึ้น

มีโล และลิน (Hmelo amd Lin, 2000 : 229) กล่าวว่า การเรียนด้วยตนเองเป็นความสามารถที่ช่วยให้มนุษย์มีการพัฒนาทางปัญญา เป็นการปรับและประยุกต์ใช้ความรู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่ ยอมรับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงความรู้ที่มีอยู่ไปสู่ระดับของความเข้าใจใหม่ ประสบการณ์จากการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานและเป็นผู้แก้ปัญหา

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสำคัญมาก ผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้เรียนที่คอยแต่รับความรู้รับจากครูผู้สอน เพราะผู้เรียนที่แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จะมีแรงจูงใจในการเรียน และเรียนอย่างมีจุดหมายทำให้เข้าใจและจดจำสิ่งที่เรียนได้ดีกว่า

2.3 การฝึกให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

การฝึกให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้เรียนปฏิบัติตามขั้นตอนการเรียนรู้ที่เป็นระบบถูกวิธี วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2544 : 52 - 54) ได้กล่าวถึงวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

2.3.1 ประเมินวิธีการเรียน (Learning style) ของตนเองว่ามีความถนัดความชอบหรือเรียนวิธีใดได้ผลดี เพราะแต่ละคนมีลักษณะการเรียนแตกต่างกันไป บางคนชอบปฏิบัติ บางคนชอบคิดวิเคราะห์ บางคนชอบเรียนทฤษฎี

2.3.2 ประเมินความสนใจหรือความต้องการของตนเอง เช่น ต้องการหาความรู้ฝึกทักษะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือต้องการหาความรู้ฝึกทักษะเพิ่มเติมในเรื่องใดที่ยังอ่อนอยู่

2.3.3 จัดลำดับความสำคัญของเรื่องที่จะศึกษา ในการศึกษาค้นคว้าจำเป็นต้องใช้ทักษะที่สำคัญหลายด้าน เช่น ทักษะการอ่าน การฟัง การเขียน การจับใจความ การสัมภาษณ์ การสังเกต การใช้แหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ เป็นต้น

2.3.4 วางแผนการเรียน โดยกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้อายุ เวลาที่ใช้แหล่งเรียนรู้ที่สามารถใช้ศึกษาค้นคว้า ผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาหากมีปัญหา กิจกรรม และสื่อที่ใช้วิธีเรียนแบบเรียนด้วยตนเอง หรือกับกลุ่ม หรือเป็นคู่

2.3.5 ศึกษาค้นคว้าตามความสนใจหรือความต้องการ มีขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) การกำหนดหัวข้อที่จะศึกษา โดยผู้เรียนต้องรู้จักการเลือกหัวข้อ กำหนดขอบข่าย และวิธีการศึกษารายละเอียดของหัวข้อ

2) การหาแหล่งเรียนรู้ โดยผู้เรียนต้องตัดสินใจว่าจะหาข้อมูลจากแหล่งใดจึงจะเหมาะสม ข้อมูลนอกจากจะจากห้องสมุดแล้ว อาจหาได้จากแหล่งความรู้อื่นๆ อีกมากมาย เช่น การซักถามจากผู้รู้ การชมวีดิทัศน์ ภาพยนตร์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ จากชุมชน จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3) การได้มาซึ่งความรู้ เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ผู้เรียนต้องอ่าน และวิเคราะห์เพื่อเลือกข้อมูลที่ต้องการ โดยพิจารณาว่าเป็นข้อมูลจริงและเชื่อถือได้ เป็นข้อมูลที่ตรงตามข้อที่ผู้เรียนต้องการศึกษา โดยคัดเลือเฉพาะข้อมูลที่อยู่ในขอบข่ายที่กำหนดไว้

4) การเปรียบเทียบข้อมูลและเสนอความคิดเห็นของตนเอง เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการแล้วให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และเสนอความคิดเห็นของตนเองต่อข้อมูลนั้น

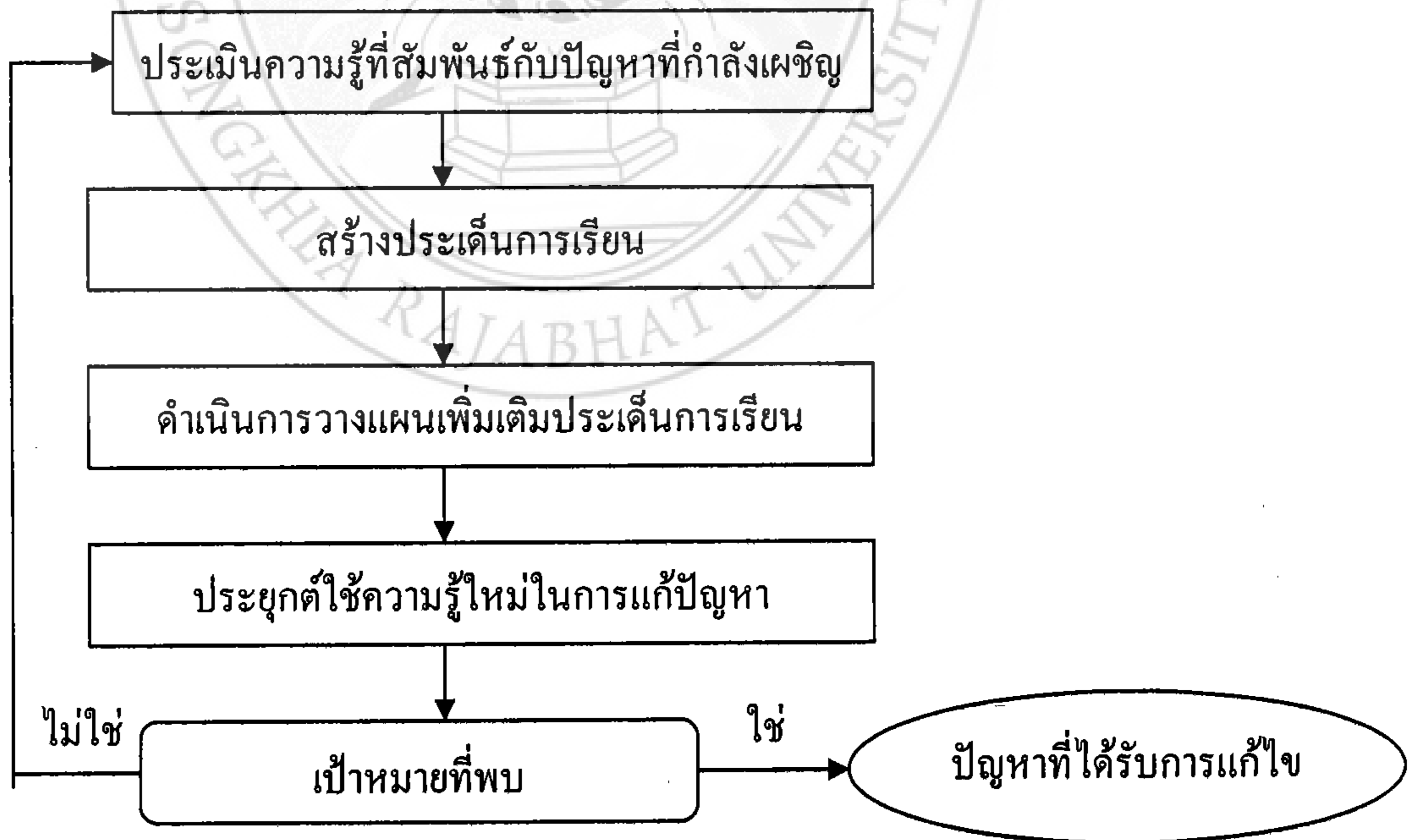
5) การนำเสนอข้อมูล ผู้เรียนอาจนำเสนอข้อมูลที่ค้นคว้าด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ ที่น่าสนใจ และมีลักษณะสร้างสรรค์ให้เหมาะกับลักษณะทางข้อมูล และความถนัดของตนเอง เช่น รูปภาพ แผนผัง แผนภูมิ การบรรยาย ภาพทัศนคติ ละคร และการใช้สื่อทัศนูปกรณ์ประกอบในการนำเสนอ

6) การประเมิน หลังจากการเสนอผลงานของตนแล้ว ผู้เรียนควรคิดทบทวนการทำงานของตนเอง เพื่อประเมินจุดดี จุดด้อย และนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนางานต่อไป

มีโลและลิน (Hmelo and Lin, 2000 : 231) ได้นำเสนอขั้นตอนของการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หรือการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ

- 1) ประเมินความรู้ที่สัมพันธ์กับปัญหาที่กำลังเผชิญ
- 2) สร้างประเด็นการเรียนรู้
- 3) พัฒนาและนำแผนการไปใช้ เพื่อเติมประเด็นการเรียนรู้
- 4) ใช้ความรู้ใหม่ในการแก้ปัญหา
- 5) การไตร่ตรองเมื่อพบเป้าหมาย

ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง นำเสนอดังภาพ

ภาพประกอบที่ 5 ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า การเรียนด้วยตนเองมีขั้นตอนดังนี้ คือ การตั้งเป้าหมายการเรียน การวางแผน และการดำเนินการเรียน และการประเมินผลการเรียน

2.4 ลักษณะของผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ผ่านมา มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีดังนี้

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538 : 78) กล่าวถึง ผู้ที่มีพฤติกรรมการเรียนแบบเรียนรู้ด้วยตนเองมีลักษณะ ดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่สมัครใจที่จะเรียนด้วยตนเอง มิได้ถูกบังคับ มีเจตนาที่จะเรียนรู้ด้วยความอยากรู้
- 2) เป็นผู้ที่ เป็นแหล่งข้อมูลของตนเอง คือ เป็นผู้ ที่รู้ว่าตนเองกำลังเรียนอะไร รู้ว่าทักษะหรือข้อมูลใดมีความสำคัญต่อการเรียนของตน สามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีรวบรวมข้อมูล และวิธีประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ควบคุมการเปลี่ยนแปลงสามารถตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง เป็นผู้ควบคุมการเปลี่ยนแปลง สามารถตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีความตระหนักในความสามารถของตน และมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่และบทบาทการเป็นผู้เรียนที่ดี

ซีเคอร์ริง (Ckicking, 1964 : 39) กล่าวถึง คุณลักษณะที่สำคัญของผู้ที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 5 ประการ

- 1) มีลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เข้าได้ทุกคน และรักสันติภาพมีสัมพันธภาพกับผู้อื่นแต่มิได้พึ่งพาผู้อื่น มีความรับผิดชอบ
- 2) มีความกล้าได้กล้าเสีย มีการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ เปิดกว้างต่อประสบการณ์ มีการเริ่มต้นด้วยตนเอง สามารถแสดงความคิดเห็นด้วย
- 3) รู้แหล่งข้อมูล รู้จักใช้แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ รู้ว่าต้องการความช่วยเหลือ รู้จักใช้วัสดุอุปกรณ์ และมีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล
- 4) มีความหนักแน่นคงที่ มีความยึดติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำงานเพื่อความพอใจของตนเอง มีความสามารถที่จะพิจารณารักษางาน มีความมั่นคงในตนเอง
- 5) มีความไตร่ตรอง มีความรู้ลึกกว่าสิ่งใดมีความสำคัญ มีทิศทางที่แน่นอน รู้ถึงจุดอ่อน จุดแข็งของตนเอง มีการค้นพบโดยการสืบเสาะ ทดลองปฏิบัติ มีความยืดหยุ่นต่อเหตุการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ ชิเคอร์ริง ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ผู้เรียนด้วยตนเองมิได้มีเฉพาะคุณลักษณะของผู้มีสติปัญญาหรือความสามารถในเชิงวิชาการเท่านั้น จะต้องมั่งคั่ง อารมณ์ และทัศนคติที่ดี มีแรงจูงใจ มีการเปิดกว้าง จะทำให้เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

โนวเลส (Knowles, 1975 : 61) ได้สรุปลักษณะของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองไว้ดังนี้

1) มีความเข้าใจในความแตกต่างด้านความคิดเกี่ยวกับตัวผู้เรียนและทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ระหว่างการเรียนแบบครูชี้นำกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) มีแนวคิดเกี่ยวกับตนเองว่าสามารถนำตนเองได้ มีความเป็นตัวของตัวเอง

3) สามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ได้ดี เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นช่วยเหลือกันให้รู้ถึงความต้องการในการเรียนรู้ การวางแผนการเรียนรู้ การเรียนรู้การช่วยเหลือผู้อื่น และการได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น

4) สามารถวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ โดยความช่วยเหลือจากผู้อื่น

5) สามารถตั้งจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่ประเมินผลได้จากความต้องการในการเรียนรู้

6) สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นและเรียนรู้จากผู้สอน เพื่อให้เรื่องยากนั้นง่ายขึ้น โดยถือว่าผู้สอนเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือหรือเป็นที่ปรึกษาในการเรียน

7) สามารถหาบุคคลและแหล่งเอกสารวิทยาการที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่แตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม

8) สามารถเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการ และมีความคิดริเริ่มในการวางแผน

9) สามารถรวบรวมข้อมูลและนำผลของการค้นพบต่าง ๆ ไปใช้อย่างเหมาะสม

กุกกลีเอลมีโน (Guglielmino, 1977 : 32 - 35) กล่าวว่า ลักษณะของผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีดังนี้

1) การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ (Openness to Learning Opportunities) หมายถึงเป็นผู้ที่มีความสนใจในการเรียนรู้นานกว่าผู้อื่น ชอบการมีความคิดริเริ่ม มีความรักในการเรียนรู้และต้องการเรียนต่อไปเรื่อย ๆ ชอบศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ มีความพยายามในการทำความเข้าใจกับปัญหาที่มีความกำกวม ยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความผิดพลาดของตนเอง และมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

2) การมีมโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (Self Concept as an Effective Learner) หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นว่าสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ สามารถจัดแบ่งเวลาสำหรับการเรียนรู้ได้ มีวินัยในตนเอง รู้ความต้องการเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง และสามารถหาวิธีการเรียนรู้ได้ ยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ที่ใฝ่รู้อยู่เสมอ

3) การมีความคิดริเริ่มและมีอิสระในการเรียนรู้ (Initiative and Independence in Learning) หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความพยายามในการทำความเข้าใจกับปัญหาที่ยาก รู้ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง ชอบการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ มีความเชื่อมั่นที่จะทำงานตามลำพัง รักการเรียนรู้ มีทักษะการอ่านที่ดี รู้แหล่งข้อมูลที่จะไปค้นคว้า สามารถวางแผนการทำงานของตนเองได้ และมีความริเริ่มในการเริ่มทำโครงการใหม่

4) มีการยอมรับความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง (Acceptance of Responsibility for Own Learning) หมายถึง การเป็นผู้ที่รู้ความสามารถในการเรียนของตนเองว่าเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพในระดับกลางหรือระดับสูง พร้อมทั้งจะเรียนรู้ด้วยตนเองมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองและรู้ความก้าวหน้าในการเรียนของตนเอง

5) ความรักในการเรียน (Love of Learning) หมายถึง เป็นผู้ที่ชื่นชมผู้ที่เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีความใฝ่รู้ สนุกกับการสืบเสาะค้นคว้า

6) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) หมายถึง เป็นผู้ที่อดทนต่อความกำกวม มีความใฝ่รู้ และชอบสถานการณ์การเรียนรู้ที่ท้าทาย ชอบทดลองวิธีการเรียนรู้ใหม่

7) การมองอนาคตในแง่ดี (Positive Orientation to the Future) หมายถึง เป็นผู้ที่ต้องการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต ชอบคิดเกี่ยวกับเรื่องในอนาคต และมองว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทายไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้หยุดทำ

8) ความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา (Ability to Use Basic Study Skills and Problem - Solving Skills) หมายถึง การเป็นผู้มีทักษะพื้นฐานในการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา

สเคเจอร์ (Skager, 1978 : 14-25) อธิบายคุณลักษณะของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 7 ประการ คือ

1) เป็นผู้ที่มีการยอมรับตนเอง (Self - Acceptance) คือ เป็นผู้ที่มีเจตคติในเชิงบวกต่อตนเอง

2) เป็นผู้ที่มีลักษณะการเรียนที่มีการวางแผน (Planfulness) คือ รู้ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง กำหนดจุดหมายที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้ วางแผนการเรียนที่ช่วยให้การเรียนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

3) เป็นผู้ที่มีแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องใส่ใจกับแรงจูงใจภายนอก เช่น รางวัลหรือการลงโทษ

4) เป็นผู้ที่มีการประเมินผลตนเอง (Internalized Evaluation) สามารถประเมินผลการเรียนของตนเองได้หรือขอให้ผู้อื่นช่วยประเมิน โดยผู้ประเมินจะต้องมีความคิดอิสระและประเมินผลสอดคล้องกับสภาพจริงที่ปรากฏ

5) เป็นผู้เปิดกว้างต่อประสบการณ์ (Openness to Experience) โดยจะนำประสบการณ์เข้ามาใช้ในกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ทำให้มีความใคร่รู้ อดทน ความคลุมเครือ ชอบสิ่งที่ยุ่งยากลำบาก และเรียนด้วยความสนุกสนานทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น

6) เป็นผู้มีความยืดหยุ่นในการเรียน (Flexibility) สามารถเปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือวิธีการเรียนอย่างเต็มใจ เผชิญกับปัญหาโดยใช้การสำรวจ และการลองผิดลองถูกหากเกิดความล้มเหลวก็จะนำข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นมาแก้ไขปรับปรุงมากกว่าที่ยอมแพ้หรือล้มเลิก

7) การเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) สามารถดูแลตนเองได้ เลือกที่จะใช้รูปแบบการเรียนแบบใดแบบหนึ่งที่พิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับเวลาและสถานที่ที่ทำการเรียนรู้นั้น

อดดี (Oddi, 1987 : 97 - 107) กล่าวว่า ลักษณะที่สำคัญของผู้เรียนที่มีการศึกษาต่อเนื่องด้วยตนเอง แบ่งออกเป็น 3 ด้าน

1) แรงขับภายในกับแรงขับภายนอก (Proactive Drive Versus Reactive Drive)

1.1) ผู้ที่เรียนด้วยแรงขับภายในมีลักษณะสำคัญ คือ มีพฤติกรรมการควบคุมตนเอง มีความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าของตนเองในระดับสูง มีความคิดริเริ่มและดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเป้าหมายในระดับสูง

1.2) ผู้เรียนที่เรียนด้วยแรงขับภายนอกมีลักษณะสำคัญ คือ มีการเรียนรู้โดยแรงขับภายนอก มีแนวโน้มที่จะเลิกเรียนเมื่อประสบปัญหาในการเรียน และมีความเชื่อมั่นในตนเองในระดับต่ำ

2) การเปิดโอกาสในการเรียนรู้กับการปิดกั้นโอกาสในการเรียนรู้ (Cognitive Openness versus Defensiveness)

2.1) ผู้เรียนเปิดโอกาสในการเรียนรู้มีลักษณะสำคัญ คือ เปิดโอกาสในการทำกิจกรรมใหม่ ๆ หรือยอมรับแนวคิดใหม่ ๆ มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับความปลอดภัย และมีความอดทนต่อความกำกวม

2.2) ผู้เรียนที่ปิดกั้นโอกาสในการเรียนรู้มีลักษณะสำคัญ คือ ไม่มีการปรับตัวกลัวความล้มเหลว และหลีกเลี่ยงที่จะทำกิจกรรมใหม่ ๆ หรือไม่ยอมรับแนวคิดใหม่ ๆ

3) การมุ่งมั่นต่อการเรียนรู้กับการไม่ใส่ใจต่อการเรียนรู้ (Commitment to Learning versus Apathy or Aversion to Learning) ผู้เรียนที่มุ่งมั่นต่อการเรียนรู้มีลักษณะสำคัญ คือ มีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมการเรียน

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า ผู้เรียนที่มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองจะเป็นผู้มีความเป็นตัวของตัวเอง ยอมรับตนเอง มีความสนใจเรียนและมีความรับผิดชอบ มีแรงจูงใจภายในที่จะเรียนรู้ และสามารถวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างเหมาะสมและมีความยืดหยุ่น โดยจะวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ กำหนดวัตถุประสงค์ เลือกรูปแบบการเรียนรู้ หาแหล่งข้อมูล และประเมินผลด้วยตนเอง

3. วิธีสอนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Instruction)

ความเป็นมาของการสอนแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นพฤติกรรมที่มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม มีการพัฒนาปัญญา ความรู้ความสามารถ โดยการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม หรือถิ่นที่ตนอาศัยอยู่

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้ดังนี้

อาทรพันธ์ จันทร์สว่าง (2522 : 12) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นผลมาจากการเห็นต้องกัน และต้องมีมากพอจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้นและเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการ จะต้องมีความตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดทำโดยกลุ่มหรือในนามของกลุ่มหรือกระทำผ่านองค์กรนั้น ๆ ดังนั้น องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวทำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 25) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจการร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเองและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชากรเองและการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและจะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูก

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527 : 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางจิตและอารมณ์ของบุคคลในสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าให้กระทำบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ตลอดทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สุริย์ ตันต์ศรีสุโรจน์ (2531 : 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นการร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการดำเนินการ พัฒนา เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการและเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วม คือ การร่วมมือกันปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบของ บุคคลในสังคมที่จะพัฒนาสิ่งแวดล้อมหรือชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และวิธีการที่จะให้ มนุษย์ได้มีการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปในทางทิศทางและเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงควรเริ่มต้นที่ โรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาสำคัญในการที่จะช่วยปลูกฝังและช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ทั้งทางด้านความรู้ เจตคติ และทักษะชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และกาจัดกิจกรรมการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีหลายรูปแบบ รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนแบบมีส่วนร่วมก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง

3.2 ทฤษฎีและแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นำเสนอให้เห็นเหตุผลและ ความสำคัญ ความเป็นมาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แนวการสอน ความรู้ เจตคติ และทักษะ รวมทั้งแนวเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม มีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 หลักยุทธวิธีดาว 5 แฉก ของสุนงทา พรหมบุญ (2540 : 5) ซึ่งได้ให้แนวคิด การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมว่า เป็นมิติของการเรียนการสอนที่เรียกว่า การศึกษา 100 เปอร์เซ็นต์ คือ การเรียนรู้เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์ ของเวลาผู้เรียน โดยมีครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็คือ การที่เด็กแต่ละคนมีส่วนร่วมโดยเอาจิตใจร่วมด้วย ทำให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ครูอยากจะรู้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

การเรียนรู้เป็นกลุ่ม

การใช้คำถามเป็นสื่อให้คิด

การให้เด็กเป็นผู้นำกิจกรรมและสร้างผลงาน

การช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ โดยเสริมสื่อ

การเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

3.2.2 ทฤษฎีของแวนปีญญา เป็นทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และพัฒนาปัญญา จึงเรียกว่า ทฤษฎีแวนปีญญา กรมวิชาการ (2544 : 12) อ้างถึงใน (ไพเราะ ทิพยทัศน์ และสมลดา พรหมบุญ, 2533) มีองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้

1) ความรู้พื้นฐาน

2) ทักษะพื้นฐาน

3) ความคิดแยกคาย

- 4) การแสดงออกหลากหลาย
- 5) คุณค่าและทัศนคติที่จริง

3.3 หลักการสอนและขั้นตอนการสอน

3.3.1 หลักการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่ม ตามแนวคิดของ ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2540 : 31) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุด เนื่องจากเป็นการศึกษา ประสบการณ์จริง ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ตลอดจนการมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น จนทำให้เกิดการเรียนรู้ต่าง ๆ เต็มไปด้วยความสนุกสนาน มีชีวิตชีวา เป็นผลให้ผู้เรียนทราบซึ่งและจดจำได้นาน ตลอดจนยังสามารถฝึกนิสัยให้สามารถเข้าสังคมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ซึ่งมีหลักการดังนี้

- 1) เป็นการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน โดยให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด
- 2) เป็นการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด
- 3) เป็นการสอนที่ยึดหลักการค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
- 4) เป็นการสอนที่ให้ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้

ขั้นตอน การสอนกระบวนการกลุ่ม ตามหลักการของ ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2540 : 31) เสนอขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน ทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม
- 2) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนลงมือประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง และมีการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้
 - (1) ขั้นนำ เป็นการสร้างบรรยากาศและสมาธิของผู้เรียนให้มีความพร้อมในการสอน
 - (2) ขั้นสอน เป็นขั้นที่ครูลงมือสอน โดยให้นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง โดยที่กิจกรรมต่าง ๆ จะต้องคัดเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องในบทเรียน
 - (3) ขั้นวิเคราะห์ เมื่อดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แล้ว จะให้นักเรียนวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ความสัมพันธ์ในกลุ่ม ตลอดจนความร่วมมือในการทำงานร่วมกันโดยวิเคราะห์ประสบการณ์ที่ได้รับจากความรู้สึกและการรับรู้ของผู้เรียน

(4) **ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้** นักเรียนสรุปรวบรวมความคิดเห็นให้เป็นหมวดหมู่ โดยครูกระตุ้นให้แนวและหาข้อสรุปจากนั้นนำข้อสรุปที่ค้นพบจากเนื้อหาวิชาที่เรียนไปประยุกต์ใช้ เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และการดำเนินชีวิตประจำวัน

(5) **ขั้นประเมินผล** เป็นการประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริง คือ ประเมินด้านมนุษยสัมพันธ์ สัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม เช่น ผลการทำงาน ความสามัคคี คุณธรรม หรือค่านิยมของกลุ่ม ประเมินความสัมพันธ์ในกลุ่ม การให้สมาชิกติชมหรือวิจารณ์โดยปราศจากอคติจะทำให้ผู้เรียนสามารถประเมินตนเองได้และผู้สอนเข้าใจผู้เรียนได้อย่างดี

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกระบวนการกลุ่ม มีกิจกรรมหลายวิธี เช่น เกม บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่าง อภิปรายกลุ่ม เป็นต้น

3.3.2 หลักการสอนแบบสร้างความรู้ ของ บัญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2540 : 45) ให้แนวคิดไว้ว่า การที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบสรสร้างความรู้ได้นั้น ครูจะต้องจัดวิธีการเรียนการสอนให้นักเรียนเป็นกลางแบบมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน และสรสร้างความรู้ด้วยตนเอง และให้หลักการไว้ดังนี้

- 1) การผลิตความรู้ขึ้นในตัวผู้เรียน ต้องใช้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางความคิดกับประสบการณ์ส่วนตนรวมกัน
- 2) ผู้สอนต้องมีความเข้าใจว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการสรสร้างและลงมือกระทำด้วยตัวผู้เรียนเองมากกว่าการถ่ายทอดจากครู
- 3) การเรียนรู้กระบวนการทางสังคม การมีส่วนร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน ให้การแลกเปลี่ยนพูดจากันอย่างมีความหมายและด้วยบรรยากาศของกัลยาณมิตร
- 4) ครู คือ ผู้อำนวยความสะดวกในการสร้างความเข้าใจเกิดขึ้นโดยตัวผู้เรียน
- 5) ครูสามารถช่วยฝึกผู้เรียนให้ได้แนวคิดรวบยอดใหม่ การสรสร้างความคิดรวบยอดที่ยังไม่สมบูรณ์ขึ้นใหม่ และขยายไปสู่แบบจำลองทางความคิดรวบยอดของตนเอง
- 6) ยุทธวิธีการสอนเฉพาะกรณี เช่น การทำนาย สังเกต อธิบาย อุปมา อุปไมย การเชื่อมต่อ การเปรียบเทียบ การชี้เหตุการณ์ที่ขัดแย้งกับการร่วมมือกันแก้ปัญหา การเชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมกับสัญลักษณ์อ้างอิง การสร้างตัวแทนที่มองด้วยสายตา การผลัดเปลี่ยนการสอน การฝึกหัดด้านความคิด การส่งเสริมความสนใจของนักเรียน

ขั้นตอน การสอนแบบสรสร้างความรู้มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) **ขั้นปฐมนิเทศ** นักเรียนมีโอกาสที่จะพัฒนาการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายและแรงจูงใจในการเรียนรู้ในเนื้อหาที่กำหนด

2) **ขั้นทำความเข้าใจ** นักเรียนต้องปรับแนวคิดในปัจจุบันที่เกี่ยวกับหัวข้อในบทเรียนให้ชัดเจน ซึ่งทำให้สำเร็จได้โดยใช้กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การอภิปรายในกลุ่มเล็ก การออกแบบแผ่นโปสเตอร์และการเขียน

3) **การจัดโครงสร้างแนวคิดใหม่** ขั้นนี้เป็นหัวใจสำคัญของขั้นตอนการสอนแบบสร้างความรู้ ประกอบด้วย ขั้นทำแนวความคิดให้กระจ่างชัด และแลกเปลี่ยนกัน สร้างแนวความคิดขั้นใหม่และประเมินความคิดใหม่

4) **การนำแนวคิดไปใช้** ขั้นนี้เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนนำแนวความคิดของตนเองที่สร้างขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายกับที่คุ้นเคยและแปลกใหม่

5) **การทบทวน** ขั้นตอนสุดท้ายเปิดโอกาสให้นักเรียนสะท้อนตัวเองว่าแนวความคิดของตนเองได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยการวาดภาพเปรียบเทียบระหว่างความคิดของตนตอนเริ่มบทเรียนกับตอนสิ้นสุดการเรียนรู้ในบทเรียนนั้น

3.3.3 หลักการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ ของ อรรถพรณ พรสิมา (2540 : 57 - 66) ได้ให้แนวคิดและหลักการว่า การเรียนแบบร่วมแรงร่วมใจ เป็นวิธีการเรียนที่เป็นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่ม ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้และความสามารถแตกต่างกัน แต่ละคนต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้ในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นกำลังใจแก่กันและกัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือคนที่เรียนอ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น แต่จะต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกคนในกลุ่ม ความสำเร็จของแต่ละบุคคล คือ ความสำเร็จของกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ มีหลักการ ดังนี้

1) แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 2 - 6 คน โดยลดความสามารถของนักเรียน

2) สมาชิกทุกคนตั้งเป้าหมายที่จะให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเฉลี่ยของกลุ่มสูงขึ้น

3) แบ่งหน้าที่กับรับผิดชอบความสำเร็จของสมาชิกทุกคนถือเป็นของกลุ่ม

4) สมาชิกของกลุ่มยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

5) สมาชิกช่วยเหลือและให้ความร่วมมือกัน

ขั้นตอน การสอนแบบร่วมแรงร่วมใจ มีดังนี้

1) **ขั้นเตรียม** กิจกรรมในขั้นเตรียมประกอบด้วยครูแนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดกลุ่มการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย ๆ ประมาณ 2 - 6 คน ครูควรแนะนำเกี่ยวกับระเบียบของกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม แจกวัสดุประสงค์ของบทเรียนและทำกิจกรรมร่วมกัน การฝึกฝนทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำกิจกรรมกลุ่ม

2) ขั้นสอน ครูนำเข้าสู่บทเรียน แนะนำเนื้อหาและแหล่งข้อมูล มอบหมายงานให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม และอธิบายขั้นตอนการทำงานกลุ่ม

3) ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย โดยแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นขั้นตอนที่สมาชิกในกลุ่มจะได้ร่วมกันรับผิดชอบต่อผลงานของกลุ่ม ในขั้นนี้ครูจะกำหนดให้นักเรียนใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งเทคนิคที่ใช้ในแต่ละครั้งเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการเรียนแต่ละเรื่อง ในการเรียนครั้งหนึ่ง ๆ อาจต้องใช้เทคนิคการเรียนแบบร่วมแรงร่วมใจหลาย ๆ เทคนิคประกอบกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการเรียน

4) ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบในครั้งนี้เป็นการตรวจสอบผู้เรียนได้ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนแล้วหรือยัง ผลการปฏิบัติเป็นอย่างไร เป็นการตรวจผลงานกลุ่ม และรายบุคคล ในบางกรณีนักเรียนอาจต้องซ่อมเสริมที่ยังขาดตกบกพร่อง ต่อจากนั้นเป็นการทดสอบ

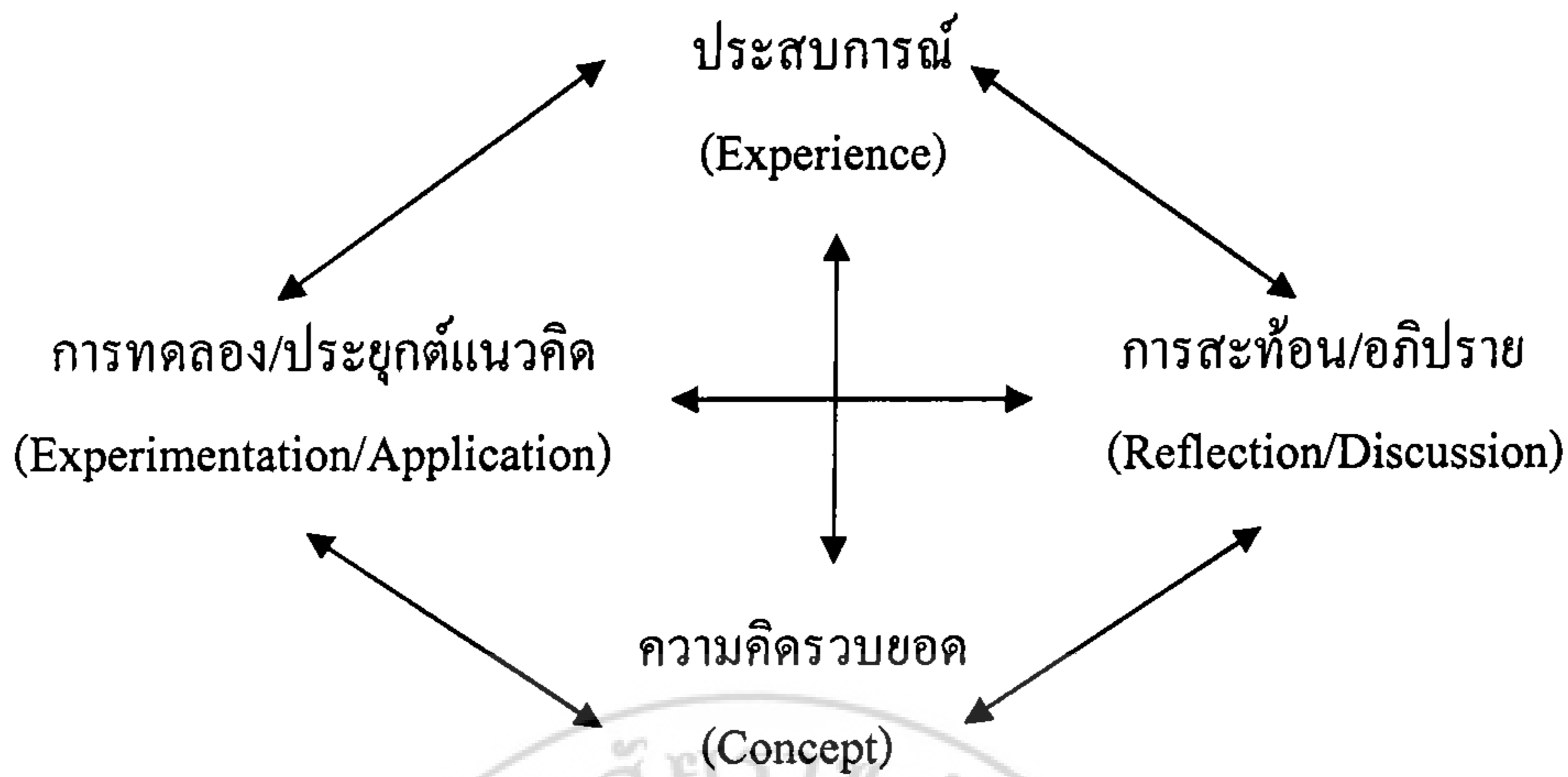
5) ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานของกลุ่ม ครู และนักเรียนช่วยกันสรุปบทเรียน ถ้ามีสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ ครูควรอธิบายเพิ่มเติม ครูและนักเรียนร่วมกันประเมินผลการทำงานของกลุ่มและพิจารณาว่าอะไรคือจุดเด่นของงาน และอะไรคือสิ่งที่ควรปรับปรุง

3.3.4 หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง คือ

1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning)

2) กระบวนการกลุ่ม (Group Process)

องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ โคลบ (Kolb อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต, 2540 : 10) สรุปองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมี 4 องค์ประกอบ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีทักษะในการเรียนรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบ แม้บางคนจะชอบและถนัดหรือมีบางองค์ประกอบมากกว่า เช่น เคยมีประสบการณ์จริงแต่ถ้าไม่ชอบแสดงความคิดเห็นหรือไม่นำประสบการณ์มาร่วมอภิปราย ผู้เรียนนั้นก็ขาดการมีทักษะในองค์ประกอบอื่น ฉะนั้น ผู้เรียนจึงควรมีทิศทางการเรียนรู้ทุกด้าน พัฒนาการเรียนให้ครบทั้งวงจร หรือทั้ง 4 องค์ประกอบ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 6 ภาพวงจรและทิศทางขององค์ประกอบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

1. ประสบการณ์ (Experience) เนื้อหาที่ให้ความรู้หรือนำไปสู่การสอนทักษะต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่คุณเรียนมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว ผู้สอนพยายามกระตุ้นให้คุณเรียนซึ่งมีประสบการณ์ดังกล่าวแล้วได้ดึงประสบการณ์ตัวเองออกมาใช้ในการเรียนรู้ และสามารถแบ่งปันประสบการณ์ของตนเองให้แก่เพื่อน ๆ ที่อาจมีประสบการณ์เหมือนหรือแตกต่างไปจากตนเองได้ ขึ้นอยู่กับการใช้ประสบการณ์กลุ่มของผู้สอน การที่คุณเรียนได้ดึงประสบการณ์มาใช้ในการทำให้เกิดประโยชน์ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้

ผู้เรียน การที่คุณเรียนได้ดึงประสบการณ์ของตัวเองออกมานำเสนอร่วมกับเพื่อน ๆ ทำให้คุณเรียนรู้สึกว่าตัวเองได้มีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง มีความสำคัญที่มีคนฟังเรื่องราวของตนเองและได้มีโอกาสรับรู้เรื่องของคนอื่น ซึ่งทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้นทำให้สัมพันธภาพในกลุ่มผู้เรียนเป็นไปด้วยดี

ผู้สอน ไม่ต้องเสียเวลาในการอธิบายหรือยกตัวอย่างให้คุณเรียนฟัง เพียงแต่ใช้เวลาเล็กน้อยกระตุ้นให้คุณเรียนได้เล่าประสบการณ์ตนเอง ผู้สอนอาจใช้ใบชี้แจงกำหนดกิจกรรมของคุณเรียนได้เล่าประสบการณ์ ในกรณีที่คุณเรียนไม่มีประสบการณ์ในเรื่องที่จะสอนหรือน้อย ผู้สอนอาจจะยกกรณีตัวอย่างหรือสถานการณ์ก็ได้

2. การสะท้อน/อภิปราย (Reflection/Discussion) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่คุณเรียนจะได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ วิจัย คุณเรียนจะได้เรียนรู้ถึงความคิด ความรู้สึกของคนอื่นที่ต่างไปจากตนเอง จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้นและผลการสะท้อนความคิดเห็นหรือการอภิปรายจะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลายหรือมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น และผลของการสะท้อนความคิดเห็นหรือ

การอภิปรายจะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลายหรือมีน้ำหนักมากขึ้น นอกจากนี้ ขณะทำกลุ่มผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงการทำงานเป็นทีม บทบาทของสมาชิกที่ดีที่จะทำให้งานสำเร็จ การควบคุมตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

3. ความคิดรวบยอด (Concept) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหรือเป็นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Knowledge) เกิดได้หลายทาง เช่น จากการบรรยายของผู้สอน การมอบหมายให้อ่านเอกสาร ตำรา หรือได้จากการสะท้อนความคิดเห็น และการอภิปรายในองค์ประกอบที่ 2 โดยผู้สอนอาจจะสรุปความคิดรวบยอดให้จากการอภิปรายและการนำเสนอของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ผู้เรียนจะเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอดนี้จะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติหรือความเข้าใจในเนื้อหาขั้นตอนของการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

4. การทดลอง/ประยุกต์แนวคิด (Experimentation / Application) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้ทดลองใช้ความคิดรวบยอด หรือผลิตขึ้นความคิดรวบยอดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสนทนา สร้างคำขวัญ ทำแผนภูมิ แผนภาพ เล่นบทบาทสมมุติ ฯลฯ

สรุปหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จากแนวคิดที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 5 - 9) ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากประสบการณ์เดิมและความรู้ใหม่ มีหลักการสำคัญ 5 ประการดังนี้

- 1) เป็นการเรียนที่อาศัยประสบการณ์ของนักเรียน
- 2) ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ต่อเนื่อง ทำทนาย (Action Learning)
- 3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
- 4) ปฏิสัมพันธ์ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไป

อย่างกว้างขวาง

5) มีการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้

จากหลักการและแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวจึงได้จัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) ประสบการณ์ ครูช่วยให้นักเรียนนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้

2) การสะท้อนความคิดและถกเถียง ครูช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออก เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง

3) เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด นักเรียนเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจเกิดขึ้นโดยนักเรียนเป็นฝ่ายริเริ่มแล้วครูช่วยเติมแต่งให้สมบูรณ์เป็นความคิดรวบยอด

4) การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด นักเรียนนำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะหรือสถานการณ์ต่าง ๆ จนเกิดเป็นแนวทางไปปฏิบัติของนักเรียน

5) การวัดผลและประเมินผล เน้นการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง

กล่าวโดยสรุป วิธีการสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมีลักษณะที่สำคัญสอดคล้องกัน คือ นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ได้แก่ กระบวนการสร้างความรู้โดยเด็กเป็นเจ้าของการเรียนรู้เอง ดังนั้น จึงสร้างความรู้ด้วยวิธีการของตนเอง ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีและยั่งยืน อาศัยประสบการณ์เดิมของนักเรียนในการเรียนรู้ เกิดความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนสามารถกำหนดหลักการที่ได้จากการปฏิบัติและสามารถประยุกต์ใช้ทฤษฎีหรือหลักการได้อย่างถูกต้อง ส่วนการสอนแบบมีส่วนร่วมเป็นการสอนที่เป็นการส่งเสริมการทำงานกลุ่ม มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยตนเอง เกิดเครือข่ายการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง มีการแสดงออกหลากหลายรูปแบบ มีการดึงศักยภาพนักเรียนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม และการเรียนการสอน

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประเมินจากการสอบวัดองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณธรรมจริยธรรมที่เปลี่ยนแปลงจากการเรียนแต่ละวิชา ถ้าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง แสดงว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถในการเรียน ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

4.1 ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ชวาล แพรัตนกุล (2516 : 15) ได้กล่าวถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พอสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ในด้านความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ของสมอง ดังนั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรประกอบด้วยสิ่งสำคัญอย่างน้อยสามสิ่ง คือ ความรู้ ทักษะ และความสามารถ

กรมวิชาการ (2521 : 13) ได้บัญญัติผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน” หมายถึง ความสำเร็จหรือความสามารถการกระทำใด ๆ ที่ต้องอาศัยทักษะหรือมีฉะนั้นก็ต้องอาศัยความรู้ในวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ

มณี เป็นสุข (2522 : 9) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตอบแบบสอบถามผลสัมฤทธิ์ ผู้ตอบได้คะแนนมาก คือ ผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ส่วนผู้ที่ตอบได้คะแนนน้อยถือว่ามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

ไพศาล หวังพานิช (2526 : 30 - 31) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นพฤติกรรม หรือความสามารถของบุคคลที่เกิดจากการเรียนการสอน เป็นคุณลักษณะของผู้เรียนที่พัฒนางอกงามขึ้น มาจากการฝึกอบรมสั่งสอนโดยตรง คือ เป็นพฤติกรรมที่เป็นผลการเรียนของเด็กนั่นเอง ซึ่ง ได้แก่ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

สันติภาพ สระบัว (2526 : 14) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง สมรรถภาพของสมองในด้านต่าง ๆ ที่นักเรียนได้รับจากประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากครู

อารมณ เพชรชื่น (2527 : 46) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน การฝึกฝน หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถทางสมอง ความรู้สึก ค่านิยม จริยธรรมต่าง ๆ

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530 : 29) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะ รวมถึงความรู้ความสามารถของบุคคลอันเกิดเป็นผลมาจากการเรียนการสอนหรือมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอนทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพสมอง

พิชญ โชติศิริคุณวัฒน์ (2535 : 46) กล่าวถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลที่จะพัฒนาการทางการเรียนให้ดีขึ้น อันเป็นมาจากการเรียนการสอน การฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วยความสามารถทางสมอง ความรู้ ทักษะ ความรู้สึก ค่านิยมต่าง ๆ”

Good (1959 : 6) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า หมายถึง การเข้าถึงความรู้หรือพัฒนาการทักษะการเรียน ซึ่งโดยปกติพิจารณาจากคะแนนสอบหรือคะแนนที่ได้จากงานที่ครูมอบหมายให้ หรือทั้งสองอย่าง

จากความหมายที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง สมรรถภาพของสมองในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากการเรียนการสอนหรือการฝึกฝนหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ของบุคคล ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ทักษะ ค่านิยม และจริยธรรมในทางที่ดีขึ้น ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากคะแนนวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.2 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ เช่น

ประเสริฐ ทองประเจียด และคณะ (อ้างถึงใน สุรีย์ ประกายจันทร์, 2532 : 17) กล่าวถึงสัดส่วนขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรียกว่า องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ด้านความรู้ ความคิด รวมทั้งลักษณะนิสัยทางจิตพิสัยของนักเรียน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 65 % คุณภาพการสอนของครูที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 25% เหลืออีก 10% เป็นตัวแปรอื่น ๆ ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Anthony (อ้างถึงใน ฉวีวรรณ โพธิ์คา, 2530 : 13) พบว่า “ตัวแปรที่สำคัญที่จะส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น จะเกี่ยวข้องกับสื่อเทคนิคที่ใช้ การให้ข้อมูลย้อนกลับและการให้เสริมแรงในปริมาณต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน จะทำให้ผลการเรียนแตกต่างกัน”

Bloom (อ้างถึงใน พิชญ โขติศิริคุณวัฒน์, 2535 : 46 - 47) ได้กล่าวถึงตัวแปรที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในโรงเรียนว่าประกอบด้วย

- 1) พฤติกรรมด้านความรู้ความคิด หมายถึง ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย ความถนัดและพื้นฐานเดิมของผู้เรียน
- 2) คุณลักษณะด้านจิตพิสัย หมายถึง สภาพการณ์หรือแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ใหม่ ได้แก่ ความสนใจ ทักษะคิดที่มีต่อเนื้อหาวิชาที่เรียนในโรงเรียน และระบบการเรียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ลักษณะบุคลิกภาพ
- 3) คุณภาพการสอน ซึ่งได้แก่ การได้รับคำแนะนำ การมีส่วนร่วมในการเรียน การสอน การเสริมแรงจากครู การแก้ไขข้อผิดพลาด และรู้ผลว่าตนเองกระทำได้ออกต้องหรือไม่

Bowman (อ้างถึงใน วิมล ลิมเศรษฐ, 2527 : 32) ได้ทำการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมิได้ขึ้นอยู่กับตัวแปรด้านสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับตัวแปรอื่น ๆ เช่น วิธีสอนของอาจารย์ ธรรมชาติของนักศึกษา ทักษะคิดของนักศึกษาที่มีต่อวิชาการ สิ่งแวดล้อมทางด้านผู้ปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับเพื่อน

Havighurt และ Neugarten (อ้างถึงใน ศิริพร ชาลีรัตน์, 2530 : 10) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นตัวกำหนดระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสรุปได้ว่าประกอบด้วย ความสามารถที่ติดมาแต่กำเนิด ชีวิตในครอบครัวหรือการอบรมในครอบครัว คุณภาพที่ได้รับจากโรงเรียน และความเข้าใจในตนเองหรือระดับความมุ่งหวังในอนาคต

Travers (อ้างถึงใน ฉวีวรรณ โพธิ์คา, 2530 : 13) ได้ศึกษาตัวแปรด้านจิตวิทยาที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า “ตัวแปรทางด้านที่ไม่ใช่สติปัญญา เช่น การปรับตัว สภาพทางบ้าน

ความสนใจ ความมุ่งมั่น ทักษะที่มีต่อสถาบันหรือวิชาที่เรียน ตลอดจนความรู้ที่สอนต่างมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน”

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาดังกล่าวได้สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประกอบด้วยตัวแปรสำคัญ 2 ตัวแปร คือ ตัวแปรทางด้านสติปัญญาของนักเรียนและตัวแปรที่ไม่ใช่สติปัญญา เช่น วิธีการสอนของครูสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ทักษะต่อวิชาที่เรียน เป็นต้น

4.3 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ชวาล แพร์ตกุล (2517 : 16) ได้กล่าวถึงการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า เป็นการตอบสนองการเรียนรู้ ทักษะ และสมรรถภาพของสมองในด้านต่าง ๆ ที่นักเรียนได้จากการอบรมสั่งสอนของครู ส่วนใหญ่จะใช้วิธีให้นักเรียนเขียนตอบในกระดาษ การวัดผลชนิดนี้มีความสำคัญมากในวงการศึกษ เพราะแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะทำหน้าที่วัดว่าเด็กเรียนรู้มากน้อยเพียงใด โดยแบบทดสอบชนิดนี้ต้องการวัดว่าครูได้ใช้วิธีสอน เนื้อหาวิชาไปกระตุ้นสมองเด็กให้ทำงานตรงตามความมุ่งหมายของหลักสูตรได้มากน้อยเพียงใด โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement test) ซึ่งหมายถึงแบบทดสอบที่ใช้วัดปริมาณความรู้ความสามารถ ทักษะเกี่ยวกับด้านวิชาการที่เด็กได้เรียนรู้มาในอดีตว่ารับรู้ไว้ได้มากเพียงใด

ทั้งนี้ อนันต์ ศรีโสภา (2525 : 16) ได้อธิบายเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไว้ดังนี้

...แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์โดยทั่วไปจะมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อจำแนกความสามารถระหว่างนักเรียนที่เข้าสอบแต่ละคนออกตามระดับผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด กับนักเรียนที่ไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด...

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ (ชวาล, 2517 : 16)

1) แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง (teacher made test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นชั่วคราวเพื่อใช้ทดสอบผลสัมฤทธิ์และความสามารถทางวิชาการของนักเรียนมีใช้กันทั่วไปในโรงเรียนแบบทดสอบประเภทนี้เมื่อเมื่อสอบเสร็จก็ทิ้งไป จะสอบใหม่หรือนำของเก่า มาเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโดยไม่มีวิธีการอะไรเป็นหลักในการปรับปรุง ไม่มีการวิเคราะห์ว่าข้อสอบนั้นดีเลวประการใด

2) แบบทดสอบมาตรฐาน (standardized test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นด้วยกระบวนการหรือวิธีการที่ซับซ้อนมากกว่าแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเองเมื่อสร้างขึ้นเสร็จมีการนำไปทดลองแล้วนำผลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติหลายครั้งหลายหน เพื่อปรับปรุงให้มีคุณภาพ มีความเป็นมาตรฐาน ซึ่งแบบทดสอบมาตรฐานนี้มีความเป็นมาตรฐานอยู่ 2 ประการ คือ

2.1) มาตรฐานในการดำเนินการสอบ หมายความว่า แบบทดสอบนี้ไม่ว่าจะนำไปใช้ที่ไหน เมื่อไรก็ตาม คำชี้แจง คำอธิบาย การดำเนินการสอบจะเหมือนกันครั้งไปจะมีการควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ที่ทำให้คะแนนคลาดเคลื่อน เช่น ผู้คุมสอบ การจัดชั้นเรียน กระบวนการสอบ การใช้คำสั่ง เป็นต้น กระบวนการสอบประเภทนี้จะต้องมีคำชี้แจงในการใช้ข้อสอบ (manual) อยู่ด้วย

2.2) มาตรฐานในการแปลความหมายของคะแนน หมายความว่า ไม่ว่าจะสอบที่ไหน เมื่อไร ก็ต้องแปลคะแนนได้เหมือนกัน ฉะนั้น ข้อสอบประเภทนี้จึงต้องมีเกณฑ์ (norm) สำหรับเปรียบเทียบให้เป็นมาตรฐานเดียวกันได้

ชวาล แพรัตกุล (อ้างถึงใน ฌรงค์ กล่องดี, 2533 : 62) ได้กล่าวถึงลักษณะข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า แบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) แบบอัตนัยหรือแบบความเรียง หมายถึง แบบทดสอบที่กำหนดปัญหาหรือคำถามให้โดยผู้เข้าสอบเขียนตอบยาว ๆ ผู้เข้าสอบมีความรู้ในปัญหานั้นมากน้อยเท่าใดก็เขียนออกมาให้หมดภายในเวลาที่กำหนด การใช้ภาษาในการเขียนตอบแล้วแต่ผู้เข้าสอบจะถนัด

2) แบบปรนัยหรือตอบสั้น ๆ หมายถึง แบบทดสอบที่กำหนดให้ตอบสั้น ๆ หรือแบบกำหนดให้เลือกตอบ ได้แก่ แบบถูก - ผิด แบบเติมคำ แบบจับคู่ แบบเลือกตอบ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการวัดความสามารถทางสมองของแต่ละบุคคลในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งได้จากการเรียนรู้ประสบการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และส่งผลกระทบต่ออนาคต นอกจากนี้ยังทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านความรู้ ทักษะ ค่านิยม และคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ คนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องปรากฏดังนี้

ชนิตา สร้อยน้ำ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทัศนคติต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงประเภทอุตสาหกรรมในมหาวิทยาลัยเทคนิค

สังกัดกรมอาชีวศึกษา ผลปรากฏว่า นักศึกษามีทัศนคติต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง นักศึกษามีระดับความสามารถทางการเรียนภาษาอังกฤษสูงและกลุ่มที่มีความสามารถภาษาอังกฤษต่ำมีทัศนคติการเรียนภาษาอังกฤษด้วยตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาช่างยนต์ สาขาวิชาเทคนิคการผลิต สาขาวิชาเทคนิคโลหะ สาขาวิชาช่างไฟฟ้ากำลัง สาขาวิชาช่างอิเล็กทรอนิกส์ และสาขาช่างก่อสร้างมีทัศนคติต่อการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษด้วยตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อาภรณ์ แยมศิริ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดการสอนด้วยตนเอง หน่วยการวัดตัวและการสร้างแบบตัดเบื้องต้น วิชาเครื่องแต่งกายสตรีเบื้องต้น สำหรับนักศึกษาหลักสูตรระยะสั้น วิทยาลัยสารพัดช่าง ผลการวิจัยปรากฏว่า ชุดการสอนด้วยตนเองที่พัฒนาขึ้น นักศึกษาสามารถนำไปศึกษาด้วยตนเองได้และชุดการเรียนด้วยตนเองที่พัฒนาขึ้นเมื่อนำไปหาประสิทธิภาพในกลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน มีประสิทธิภาพ 90.13/96.60 และเมื่อนำไปตรวจสอบคุณภาพในกลุ่มตรวจสอบคุณภาพ 15 คน มีประสิทธิภาพ 92.87/97.20 สูงกว่าเกินมาตรฐานทั้ง 2 ครั้ง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อาภรณ์ แสงรัมย์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักต่อลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก มีคะแนนเฉลี่ยลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศิริพร โอภาสวัฒน์ชัย (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องผลการเรียนการสอนด้วยตนเองที่อิงตัวแปรคัดของการเรียนรู้ โดยการกำกับตนเองนักศึกษาพยาบาล ผลปรากฏว่า กลุ่มตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเรียนโดยการกำกับตนเองของนักเรียนพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้ความสามารถในการกำกับตนเอง การมุ่งเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ บรรยากาศรอบคร้ว ความสนใจในกิจกรรม และความรู้ความสำคัญของกิจกรรมแม่แบบและการมุ่งเป้าหมาย เพื่อผลงานและนักศึกษากลุ่มทดลองที่มีการเรียนรู้โดยกำกับตนเอง และการรับรู้ความสามารถในการกำกับตนเองหลังการเรียนสูงกว่านักศึกษากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

ทิพาพรรณ ก.บัวเกษร (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนแบบค้นพบด้วยตนเอง กับการสอนแบบ

ค้นพบ โดยการชี้แนะ ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มที่ 2 แตกต่างต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องปรากฏว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในงานวิจัยจะมีน้อยมาก แต่การเรียนการสอนในลักษณะนี้จะมีความคล้ายคลึงกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ และกลุ่มสัมพันธ์ มีงานวิจัยดังนี้

จารุวรรณ พุพะเนียด (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการใช้เทคนิคการทบทวนความรู้เดิมแบบต่าง ๆ ที่มีผลต่อความพึงพอใจการมีส่วนร่วมในการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผลปรากฏว่านักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนด้านสังคมมากที่สุด เมื่อเรียนด้วยวิธีสืบค้นจากบุคคล มีส่วนร่วมด้านสติปัญญาเมื่อเรียนด้วยวิธีการนำเสนอความรู้ด้วยกราฟฟิก และมีส่วนร่วมในด้านอารมณ์เป็นส่วนใหญ่เมื่อเรียนด้วยวิธีการทำสติ๊กเกอร์

นිරนุช สุวรรณมัย (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยยุทธวิธี 4 ดาว ในโครงการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยยุทธวิธี 4 ดาว ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับ ($\bar{X} = 4.21$)

สุวัฒนา สุวรรณเขตนิกม และสมควร วรสันต์ (2538 : 27-28) ได้ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติที่ผ่านการฝึกอบรมการสอนเจตคติและทักษะชีวิตในการป้องกันโรคเอดส์ ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลปรากฏว่าครูได้ประจักษ์ในรูปแบบและกระบวนการสอนแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนเทคนิคและสื่อการสอน การทำแผนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สมสุข สัมมนา (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและติดตามผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษาค้นคว้า คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนแบบมีส่วนร่วมของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ด้านการเตรียมการสอนแบบมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ด้านการสอน พบว่า กระตุ้นให้นักเรียนสรุปข้อคิด ด้านการใช้สื่อเพื่อให้นักเรียนสรุปความคิดรวบยอด ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องจัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน สำหรับด้านเจตคติครูมีเจตคติในทางบวกต่อการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด นักเรียนมีเจตคติในทางบวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก

บุญชิต มณีโชติ (2539 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมกับพฤติกรรมการใฝ่รู้ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 สังกัดสาธารณสุข ผลปรากฏว่า นักศึกษาพยาบาลมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนระดับปานกลาง และมีพฤติกรรมในการใฝ่รู้ใฝ่เรียนค่อนข้างมาก การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการใฝ่รู้ใฝ่เรียน

วิภาพรรณ ผลผลา (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องประสิทธิภาพของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2 ผลปรากฏว่า หลังการทดลอง คะแนนเจตคติในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันโรคเอดส์ และทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ไพโรจน์ ปานอยู่ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการสอนโดยใช้กลุ่มสัมพันธ์หรือการสอนแบบนักเรียนมีส่วนร่วมกับการสอนตามปกติที่มีต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหลังการทดลองสูงกว่าการทดลอง และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนตามปกติ

จากงานวิจัยที่กล่าวมาแล้ว พบว่า การสอนโดยวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองหรือวิธีสอนแบบมีส่วนร่วม ผู้สอนควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและสภาพของนักเรียนซึ่งมีพื้นความรู้ที่แตกต่างกัน การสอนแต่ละวิธีต่างมีข้อคิดในแง่มุมมองต่างๆ ผู้สอนควรเลือกใช้โดยคำนึงถึงจุดประสงค์ในการสอนด้วย

5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และการสอนแบบมีส่วนร่วมในต่างประเทศ มีดังนี้

วิลเลียม ซาริเนน – รีเฮกกา และนอร์แมน (William, Saarinen – Rahikka and Norman, 1995) ศึกษาการเรียนรู้อย่างตนเองในการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก วิชาวิทยาศาสตร์ สุขภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบจำนวนเวลาที่นักศึกษาใช้ในการวินิจฉัยโรคทางด้านกายภาพบำบัดและการปฏิบัติเกี่ยวกับกายภาพบำบัดและตรวจสอบว่าใช้เวลาในการทำกิจกรรมการเรียนของนักศึกษา ในขณะที่ผ่านการเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่านักศึกษาส่วนมากใช้เวลาในกิจกรรมการเรียนการสอนลดลง เมื่อผ่านโปรแกรมการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก เนื่องจากนักศึกษามีความคุ้นเคยกับการคาดหวังและมีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรการเรียนรู้

วูด (Wood, 1996 : 513) ได้ศึกษาผลของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักในการกำหนดแนวทางการเรียนรู้ด้วยตนเองของครู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักในการกำหนดแนวทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้วิธีการศึกษารายกรณีโดยการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วม 4 คน ใน EDCI 5620 ที่ใช้การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักในการสอนสังคมศึกษาดำเนินการในช่วงฤดูใบไม้ร่วง ปี ค.ศ. 1993 มหาวิทยาลัย New Brunswick ผลการศึกษาพบว่าการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเป็นการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ซูซาน และคณะ (Susan et. 1995 : 145 – 151) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียนระหว่าง ปี ค.ศ. 1993 โดยใช้วิธีการสอนแบบให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 มีพฤติกรรมเสี่ยงจากโรงเรียน 15 แห่ง เป็นกลุ่มทดลอง 10 แห่ง กลุ่มควบคุมไม่ได้รับกิจกรรมทดลองใด ๆ นอกจากการสอนเอดส์ศึกษาตามปกติ ผลปรากฏว่านักเรียนกลุ่มทดลองได้รับการสอนแบบมีส่วนร่วมโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ มีการระดมสมอง และอภิปรายเกี่ยวกับคำถามที่เป็นความลับของนักเรียนในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ ปรากฏว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งเมื่อมีเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียนด้วยวิธีการสอนแบบมีส่วนร่วม มีประสิทธิผลต่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงและเพิ่มความตั้งใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยสูงขึ้น

จอห์นสัน และคณะ (Johnson and others. 1993 : 173 – 178) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลของการมีส่วนร่วมหรือร่วมมือและการแข่งขันในห้องเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ถ้าเป็นการแก้ปัญหา ควรให้นักเรียนร่วมมือกันทำงาน ไม่ควรให้แข่งขันกัน และนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มร่วมมือกันทำงาน จะมีลักษณะเป็นมิตร มีความปลอดภัย ตั้งใจทำงาน และพร้อมที่จะทำตามคำแนะนำของเพื่อน นอกจากนี้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มร่วมมือกันทำงานจะมีความตั้งใจหรือวิตกกังวลน้อยกว่ากลุ่มแข่งขัน จะลักษณะมุ่งมั่นและมีประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่าแข่งขันและยังมีความพึงพอใจในการอภิปราย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยศึกษาแล้วสามารถนำมาใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาเพื่อจัดการกระบวนการเรียนการสอนโดยวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองกับวิธีสอนแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาการเรียนการสอนทั้ง 2 วิธี ต่างก็ทำให้ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น